

ადამიანის მახასიათებლების კონცეპტუალიზაცია გარეული ცხოველების აღმნიშვნელ მეტაფორებში იტალიურ და ქართულ ენებში

კოგნიტიური მეტაფორის თეორიაში კონცეპტუალური მეტაფორა განსხვავდება ლინგვისტური მეტაფორებისაგან. ლინგვისტური მეტაფორები ის სიტყვები ან კონკრეტული ენობრივი გამოთქმებია, რომლებიც დასტურდება ენაში და რომელთა ერთიანობაც ქმნის კონცეპტუალურ მეტაფორას. როგორც ცნობილია, კონცეპტუალური მეტაფორა გულისხმობს მიზნისა და წყაროს სფეროების არსებობას, რომელთა შორის მყარდება იმგვარი მიმართება, როდესაც მიზნის სფერო წყაროს სფეროს ელემენტებით არის პროექცირებული. კონცეპტუალური მეტაფორაა, მაგალითად, *ცხოვრება მოგ ზაურობაა*, რომელშიც ცხოვრება მიზნის სფეროა და მოგზაურობა კი – წყაროსი. როგორც წესი, მიზნის სფერო აბსტრაქტულია და წყაროს სფერო კი კონკრეტული. ამასთან მიმართებაში უნდა ითქვას, რომ ჩვენი სხეულის ფიზიკური გამოცდილება ფიზიკურ სამყაროსთან, რომელიც კონკრეტულია, წარმოადგენს ლოგიკურ და ბუნებრივ საფუძველს აბსტრაქტული სფეროს გასაგებად, ამიტომაც წყაროს გავრცელებული სფეროებია ადამიანის სხეულის ნაწილები, ადამიანის ჯანმრთელობა და ავადმყოფობა, მცენარეები, ცხოველები, თამაშები, სპორტი და სხვ. [4:6].

ლაკოფისა და ტურნერის მიხედვით [6], ცხოველთა მეტაფორა (Animal metaphor) ეფუძნება ე.წ. დიდი ჯაჭვის მეტაფორას (Great Chain Metaphor); აღნიშნული მეტაფორა გაგებულია როგორც კულტურული მოდელი, რომელიც სხვადასხვა არსებებსა და საგნებს (ადამიანებს, ცხოველებს, მცენარეებს, რთული აგებულების მქონე საგნებსა და ბუნებრივ ფიზიკურ საგნებს) იერარქიულად განალაგებს; იერარქია აგებულია ყოველი მისი შემადგენლის თვისებებისა და მახასიათებლების საფუძველზე. ეს იერარქიული სისტემა მეტაფორული ხდება, როდესაც მისი ერთი კონკრეტული დონე გამოიყენება მეორე კონკრეტული დონის გასაგებად; უფრო მაღალ იერარქიულ დონეზე მყოფი ელემენტები გაიგება უფრო დაბალ იერარქიულ საფეხურზე მდგომი ელემენტების საშუალებით, მაგალითად, ადამიანი გაიგება როგორც ცხოველი ან მცენარე, ან პირიქით, უფრო დაბალ საფეხურზე მყოფი ელემენტი კონცეპტუალიზებულია როგორც უფრო მაღალ საფეხურზე მყოფი ერთეული, მაგალითად, როდესაც ხდება საგანთა პერსონიფიკაცია [4:167].

ცხოველების მეტაფორა (Animal metaphor) სისტემატური ხასიათისაა, ყველა მაგალითში ხდება იდენტური ტიპის სტრუქტურის დადგენა, რომელიც ეფუძნება წყაროსა (ცხოველები) და მიზნის (ადამიანები) სფეროებს შორის შესაბამისობების პროექცირებას. ამავე დროს, მისი საფუძველი ადამიანებთან და ცხოველებთან ურთიერთობის ჩვენეულ გამოცდილებაა. ის ეფუძნება მეტაფორას - *ზოგადი არის სპეციფიკური* (Generic is Specific Metaphor), რაც საშუალებას იძლევა, რომ მოხდეს ზოგადი ინფორმაციის პროექცირება წყაროს სფეროდან მიზნის სფეროს კონკრეტულ მაგალითში. ის გულისხმობს ასევე არსებათა იერარქიულ ორგანიზაციას, მაგალითად, მოცემული კოგნიტიური მოდელის გამოყენებით ცხოველთა მეტაფორის კოგნიტიური ანალიზისას, ჩვენ შეგვიძლია გავიგოთ ადამიანები (უმაღლესი არსებები) ცხოველთა თვალსაზრისით და ასევე შეგვიძლია გავიგოთ ცხოველები

ადამიანის თვალსაზრისით, ვინაიდან მივაწერთ მათ ადამიანების თვისებებს. შესაბამისად, ეს მოდელი იერარქიაში ორ დონეს იმგვარად აკავშირებს, რომ ერთი გაიგება მეორის საშუალებით და ის მუშაობს ორი მიმართულებით: ქვევიდან ზევით და პირიქით [3: 774].

როგორც კოვეშესი აღნიშნავს [4], ცხოველთა სფერო ძალიან გავრცელებული წყაროს სფეროა. ენებში ადამიანი და მისი თვისებები ხშირად სწორედ ცხოველების თვისებებისა და მახასიათებლების საშუალებით არის გაგებული. მაგალითად, ჩვენ ვადარებთ ადამიანს ვეფხვს, მელას, ძალღს, ძროხას, გველს და ა.შ. გარდა თავად ზოონიმებისა, აბსტრაქტული სფეროების კონცეპტუალიზაციის დროს ხშირად გამოიყენება ცხოველის სხეულის ნაწილები ან მათი საცხოვრისის დასახელებებიც.

ჩვენი კვლევა ქართული და იტალიური ენების მასალაზე განვახორციელეთ იმ მიზნით, რომ დაგვედგინა ადამიანთა მახასიათებლების კონცეპტუალიზაცია მტაცებელი გარეული ცხოველების მეტაფორების საშუალებით. წინამდებარე კვლევაში შევიტანეთ მხოლოდ რამდენიმე ერთეული: ლომი, მგელი და დათვი, რომლებიც წარმოადგენენ წყაროს სფეროს. აღნიშნული მიზნით გამოვიყენეთ იტალიური ენის განმარტებითი ლექსიკონი [9], ტრეკანის ონლაინ ლექსიკონი [8], იტალიური ენის კორპუსი (CORIS/CODIS), ქართული ენის კორპუსი, ქართული ენის ეროვნული კორპუსი, ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. წინამდებარე ანალიზი ეფუძნება მხოლოდ თავისუფალ შესიტყვებებს, არ არის განხილული ფრაზეოლოგიზმები ფართო გაგებით და ანდაზები.

ლომის წყაროს სფეროდან გამოყოფილია მიზნის სფეროს შემდეგი ელემენტები: ადამიანის გარეგნობა/ფიზიკური მახასიათებელი, მისი დიდებული იერი, თმა, ხმა, ადამიანის ხასიათის მახასიათებელი;

ადამიანის გარეგნობა/ფიზიკური მახასიათებელი: გულისხმობს ადამიანის მთლიან ზომას და / ან ფიზიკურ მახასიათებლებს; ფიზიკურად ძალიან დიდი ტანისა და ღონიერი კაცი: ლომივით ღონიერი. ამ მნიშვნელობით დასტურდება ლექსემები: ლომკაცი, ლომკაცური. გავრცელებულია შემდეგი სტრუქტურის მქონე შესიტყვებები:

ლომივით+არსებითი სახელი: ლომივით კაცი, ლომივით ვაჟკაცი, ლომივით ყმაწვილი, ლომივით მამრი;

ლომივით+ზმნა: ლომივით იბრძოდა, ლომივით ტრიალებდა, ლომივით იომა, ლომივით გვეკვება, ლომივით წამოხტა.

დიდებული იერი: არ გეგონოთ, პეტრას ვინმეს ვაცოდებდე, ლომური იერი, მას რა თქმა უნდა, შერჩენოდა... ზვავობრივ-მედიდური მიხვრა-მოხვრაც ძველებურად ეტყობოდა... თუმცა ხანდახან ლომის ფიტულს უფრო ჰგავდა ვიდრე ცოცხალ ლომს. (რ.მიშველაძე, ლომი)

ადამიანის გარეგნობა / თმა:

კაცმა გვერდზე გაიხედა/ კედლის სარკეში თავის თავს გაუღიმა. ლომის ფაფარივით სქელი და უხეში თმა ჰქონდა. (რ.მიშველაძე, წილი)

ლომივით ფაფარაშლილ მამრს კუნთები არაადამიანურად დაჰბეროდა. (თ. ლანჩავა. ზამთრის თეთრი მერცხლები)

ხმა: წამოიძახა იმან ისეთი ბოხი ხმით, რომ სწორედ ლომის ბრდღვინვა მოგაგონდებოდა. (გ. წერეთელი, პირველი ნაბიჯი)

ადამიანის ხასიათის თვისება: ძლიერი, გულადი, უშიშარი, გამბედავი; ამ მნიშვნელობით გვხვდება კომპოზიტებიც: ლომ-გმირი, ლომგულობა, ლომგულოვანი. ლომობა - მამაცობა, ვაჟკაცობა, გულადობა; ლომურად, ლომური - ვაჟკაცური, მამაცური.

„გიცნობთ, რაც ხარ შაკ-აბას: ჯერჯერობით ლომობა რომ აღარ გაგიდის, მელიაობას ეპოტინები“ (აკაკი).

იმისათვის, რომ შევადაროთ აღნიშნული კონცეპტი იტალიურს, მივმართოთ მეტაფორულ გამოყოფას (highlighting) [4:79], რაც მოგვცემს შესაძლებლობას დავადგინოთ, არიან ისინი ერთნაირნი, იდენტურნი თუ ერთმანეთის მსგავსნი. როდესაც მეტაფორა ფოკუსირდება მიზნის კონცეპტის გარკვეულ ასპექტზე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ის გამოყოფს ამ ასპექტს (ასპექტებს). შესაბამისად, წყაროს B კონცეპტის მხოლოდ ნაწილის პროექცია ხდება მიზნის A კონცეპტში და მხოლოდ მიზნის A კონცეპტის ნაწილია ჩართული B-დან პროექცირებაში. აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ სრული დამთხვევა ორ შესაძარებელ კონცეპტს შორის ძალიან იშვიათად იქნება.

Leone (ლომი) – იტალიურშიც ხშირად გვხვდება დიდი ფიზიკური ძალითა და სიმამაცით გამორჩეული ადამიანის დახასიათებისას; გაანალიზებულ კორპუსში ხშირია შემდეგი შესიტყვებები: *forte come un leone* – ლომივით ძლიერი, *coraggioso come un leone* – ლომივით მამაცი, *fiero come un leone* – ლომივით ამაყი, *si comporta da Leone* – ლომივით იქცევა, *si difese come un leone* – ლომივით იცავს თავს, *pareva un leone* – ლომს ჰგავდა, *si era battuto come un leone* – ლომივით იბრძოლა.

გარდა სიმამაცისა, გამოყოფილია ასევე ლომის სისასტიკე: *Vittorio mi fissava con ferocia...Pareva un leone pronto a scattare sulla preda.* – ვიტორიოს დაჟინებულ მზერაში სისასტიკე იყო... ლომს ჰგავდა, რომელიც მზად იყო თავის მსხვერპლს თავს დასხმოდა.

ემოციებიდან გამოყოფილია ბრაზი: *quando si arrabbia diventa un leone* – როცა ბრაზდება, ლომად იქცევა.

გარეგნული თვისებებიდან წყაროს აღნიშნული კონცეპტიდან პროექცირებულია მიხვრა-მოხვრის დიდებულება, მაგალითად დანტესთან ვხვდებით:

64 Ella non ci diceva alcuna cosa,	64 არაფერს გვეუბნებოდა
65 ma lasciavane gir, solo sguardando	65 გადმოგვხედა
66 a guisa di leon quando si posa.	66 იმ ლომის მსგავსად, რომელიც ისვენებს

(განსაწმენდელი, ქება 6)

ფიზიკური მახასიათებლებიდან პროექცირებულია თმა: *I ricci gli incorniciavano il volto come una criniere* - ხვეული თმა ლომის ფაფარივით ეყარა.

აღნიშნულ კონცეპტთან მიმართებაში იმასაც დავამატებთ, რომ მას შემდეგ, რაც ი.შოუს რომანის სახელწოდების მიხედვით “The Young Lions” („ახალგაზრდა ლომები“) ფილმი გადაიღეს, „ახალგაზრდა ლომებს“ უწოდებენ მოთავხედო ახალგაზრდებს მაღალი საზოგადოებიდან, უფრო თანამედროვე მნიშვნელობით კი ახალგაზრდა კარიერისტ მენეჯერებს: *I giovani leoni della finanza italiana* – იტალიური საფინანსო სამყაროს ახალგაზრდა ლომები, *un giovane leone del giornalismo* - ჟურნალისტიკის ლომი.

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ ლომი და leone მსგავსი კონცეპტებია იტალიურსა და ქართულში. გამოყოფილია გარეგნობის ელემენტები (დიდი აღნაგობა, დიდებული იერი, თმა, ხმა; ხასიათის ელემენტები – უშიშარი, გულადი, მამაცი); იტალიურში გამოყოფილია ასევე მისი ხასიათის თვისება სისასტიკე და ემოციაც – გაბრაზება.

ქართული ენის განამარტებით ლექსიკონის მიხედვით მგელი დახასიათებულია, როგორც ხარბი და გაუმაძღარი ადამიანი. ეს აღნიშნული თვისებები მას სისხლიან მტაცებლად აქცევს, რაც ხშირად ცხვართან (თხასთან) მიმართებაში ვლინდება: *თხა და მგელივით არიან*,

თხა და მგელივით უყურებენ (უცქერაინ) ერთმანეთს – ერთმანეთის მიმართ მტრულად არიან განწყობილნი; უნდობლად უყურებენ ერთმანეთს. (ქეგლი)

მაგალითად: ისევ რბილ ეკლად უნდა გადაქცეულიყო ბოროტი, შეყვარებულად და კეთილსაიმედოდ უნდა მოეჩვენებინა თავი ეონასთვისაც, ... ცხვრის ტყავი უნდა წამოესხა მგელს მტაცებელს, ისე უნდა მიახლოვებოდა ჩასანთქმელად კრავს უსიტყვოს. (ვ.ბარნოვი, თებერას დანიშნული)

მოატყუო, გაძარცვო, ცხვრის ტყავი გადაიცვა და მგლად მოევლინო. (ი. ვაშაყმაძე, „ქამი არს სიყვარულისა და...“)

წყაროდან მგელი პროექცირებულია ხასიათის თვისებები: სისასტიკე, დაუნდობლობა: ესეც ადამიანი არის, მგელი ხომ არა, გული აქვს; (ს. მალოზლიშვილი, დემეტრეს სახლობა)

თუთაშხიამ დაინახა, რომ ხალხის თვალში იგი უკვე სისხლში ამოთხვრილი მგელი იყო და არა საერთო პატივისცემითა და თანაგრძნობით აღჭურვილი აბრაგი. (ჭ.ამირეჯიბი, დათა თუთაშხია)

ფიზიკური მახასიათებლები:

სივრცეში გადაადგილება/სიარული: მგლის ძუნძული – ტანმძიმედ სირბილი მგლური ნაბიჯით – დიდი ნაბიჯით სიარული.

სახის გამომეტყველება: მგლის ფერი – მრისხანე გამომეტყველება.

მზერა: მგელივით იყურება, მგლის თვალთ იყურება (უყურებს, უცქერს ვისმე) იბღვირება (უბღვერს ვისმე).

(გამომძიებელი) მგელივით შესცქეროდა ამორჩეულ ფანჯრებს. (ვ. ქადაგიძე, შოპენის ნოქტიურნი)

ყაჩაღი უცბად გონს მოვიდა, მგლის თვალთ გადახედა მიურატებს და ისევ დაიქუხა. (ს. ჭილაია, შვილები)

ის ისე უმზერდა ამ ქალს, როგორც მგელი ბატკანს. (ეგ. ნინოშვილი, ჩვენი ქვეყნის რაინდი)

ხმა: მგელივით უნდა იყმუვლოს, მზად იყო მგელივით ეღმუვლა.

ხასიათი: გონგა მართლაც რომ მგელივით ავი იყო. (ნოდარ წულუისკირი, აფთარი)

სიფრთხილე: მას ეძინა, მაგრამ როგორც მგელს. მძინარე ჰგავდა მგელს. წამოვჯექი თუ არა, თვალები ჩყიტა. (აკა მორჩილაძე, ვეშაპი მადათოვზე)

ქართული ენის კორპუსებიდან გაანალიზებულ მასალაში ნათლად არის გამოყოფილი სხვადასხვა ტიპის ქმედება, რომელსაც აქვს აგებულება:

ზმნა+მგელივით (ან პირიქით): მიწურში შეძვრა მგელივით, ტყეში გარბოდა მგელივით, (ჯონუკაც) მგელივით მივარდებოდა ბარაქიან ჯიქანს, დაძრწოდა, დასუნავდა, დაწრიალებდა მგელივით, მგელივით დაძუნძულებს და დაგვეძებს, ჰბორგავდა ოთახში მგელივით, მგელივით ილუკმებოდა, დამშეული მგელივით წაესია, მგელივით ჯიხვების კვალს გაჰყვა, სისხლის კვალს გაჰყვა მგელივით. მგელივით მშია, წამოვიკიდებ მგელივით ზურგზე და გავაძუნძულებ!

ზედსართავი სახელი+მგელი: მშვიერი მგელივით, გალიაში მომწყვდეული მგელივით, ვიწრობში მოქცეული მგელივით, გალიაში დატყვევებული მგელივით.

მაშასადამე, მგლის წყაროს კონცეპტიდან პროექცირებულია ხასიათის თვისებები: სისასტიკე, დაუნდობლობა, ასევე სიძვე და სიფრთხილე. ფიზიკური მახასიათებლებიდან გადაადგილება, სახის გამომეტყველება, მზერა, ხმა.

განხილულ მაგალითებში ძირითადად იკვეთება უარყოფითი კონოტაცია. ზოგადად, მეტაფორებში *ადამიანები ცხოველებია* (PEOPLE ARE ANIMALS) და *ადამიანის საქციელი ცხოველის საქციელია* (HUMAN BEHAVIOR IS ANIMAL BEHAVIOR) მეტაფორების მნიშვნელობების ძირითადი ფოკუსი არის „არასასურველობა“. თუმცა გვხვდება საპირისპირო მნიშვნელობაც, მაგალითად, ქეგლი აფიქსირებს მგლის კონცეპტის დადებით მნიშვნელობასაც: შეუპოვარი, მარჯვე, ყოჩაღი: „ჰო, ჰო! შენ რომ იცოდე, რა მგელი ბიჭები მყავს, პირდაპირ ბელტს ბელტზე ყლაპავენ!“ (ს. შანშ.)

ქართულ კორპუსში ფიქსირდება ასევე ძუ მგელი როგორც წყაროს სფერო, ამ შემთხვევაში გამოყოფილია მისი განსაკუთრებული თვისებები: შეუპოვრობა და თავგანწირულობა:

(უფროსი და) ძუ მგელივით შეუპოვარი აღმოჩნდა (ო.ჭილაძე, მარტის მამალი)

ლექსებიანი მგელივით თავგანწირული. (ო.ჭილაძე, ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან...)

იტალიურ ენაში მგელი ტრადიციულად გაუმაძღრობისა და სიხარბის სიმბოლოა; ის ცნობილია თავისი დაუნაყრებელი შიმშილით, ასევე შეუპოვრობით, რომლითაც თავს ესხმის ფარას და მუსრს ავლებს ცხვრებს. მგელი გახდა გაუმაძღრობისა და სიხარბის, სუსტის მჩაგვრელის სიმბოლო და სწორედ ასეთად არის წამოდგენილი ეზოპესა და სხვა ცნობილ ზღაპრებში. ამიტომაც იტალიური ენის კორპუსში ძალიან გავრცელებულია ისეთი შესიტყვებები, როგორცაა: *la voracità di un lupo affamato* – მშიერი მგლის სიხარბე, *aveva una fame da lupo* – მგელივით მშიერი იყო, *mangia come un lupo* – მგელივით ჭამს, *si sentiva più sazio d'un lupo che s'è divorato un bove intero* – თავს იმ მგელზე უფრო დანაყრებულად გრძნობდა, რომელმაც მთელი ხარი გადასანსლა.

დასტურდება შემთხვევები, როდესაც გამოყოფილია მგლის ქცევის სხვადასხვა მახასიათებელი: *Poi, di notte, riprese a fuggire verso le montagne, come un lupo braccato*. – ღამით ისევ მთისკენ გაიქცა, როგორც მგელი, რომელსაც მდევარი დადევნებია. *Si avvicinò al giovane come un lupo pronto all'agguato* – ახალგაზრდას ისე მიუახლოვდა, როგორც ჩასაფრებული მგელი; *Smettendo di sembrare simile a un vero lupo rabbioso* – გაბრაზებულ მგელს აღარ ჰგავდა.

როგორც ვხედავთ, აქაც წყაროს სფეროდან გამოყოფილია გარკვეული ასპექტები, რომლებიც აღწერენ ქცევასა თუ ხასიათს. მგლის მოქმედებისათვის დამახასიათებელი ნიშნებს.

განსაკუთრებით საინტერესოა ის გამოყოფა (highlighting), რომელიც პროექცირებულია იტალიურში ქართულისაგან განსხვავებით, ეს არის მგლის ღიმილი – ავის მომასწავებელი ღიმილი:

E sorride. Già, ma come sorride Zampini? Ha un sorriso da giovane lupo... იღიმის. მაგრამ როგორ იღიმის ძამპინი? ახალგაზრდა მგელივით.

Aveva un viso rotondo, rideva con denti bianchi da lupo – მრგვალი სახე ჰქონდა, მგლის თეთრი კბილებით იღიმებოდა...

Rassetto lo guardò sorridendo, scoprendo i denti appuntiti, da lupo – რასეტომ მას შეხედა და გაუღიმა, მგლის წვეტიანი კბილები გამოუჩნდა.

Zampini torna a sorridere da lupo: "Il politico italiano è un professionista molto ricco. E ha un unico problema: allenarsi a non far apparire i suoi soldi" – ძამპინი ისევ მგელივით იღიმება: „იტალიელი პოლიტიკოსი ძალიან მდიდარი პროფესიონალია. ერთადერთი პრობლემა აქვს: ისწავლოს, როგორ დამალოს თავისი ფული!“

Lui si alzò... e si avvicinò ...con un sorriso da lupo che mi gelò il sangue. – ის ადგა...მგლის ღიმილით მომიახლოვდა, სისხლი გამეყინა.

Salvatore... mi sorrise con la sua bocca di lupo. – სალვატორემ თავისი მგლის ღიმილით გამიღიმა.

ძუ მგელს იტალიურ კულტურაში განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს. თქმულების თანახმად, ძუ მგელმა გამოკვება რომულუსი და რემუსი, ხოლო რომულუსმა შემდეგ დაარსა რომი, შესაბამისად ის რომის სიმბოლოა. ძუ მგელი არის ასევე ქალაქ სიენას სიმბოლოც. დანტეს კომედიაში კი ის წარმოადგენს სიხარბისა და გაუმადლობის სიმბოლოს. ძუ მგელი იტალიურ ენაში ასევე ღნიშნავს დაუოკებელი სექსუალური სურვილის მქონე მეძავ ქალს: *al villaggio la chiamavano la Lupa perché non era sazia giammai di nulla (Verga) – სოფელში მას ძუ მგელს ეძახდნენ, რადგან ვერასოდეს ვერაფრით ნაყრდებოდა. (ვერგა)*

ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ორივე ენაში წყაროს სფეროდან გამოყოფილია გარკვეული ასპექტები, რომლებიც აღწერენ ქცევასა თუ ხასიათს, მგლის მოქმედებისათვის დამახასიათებელი ნიშნებს; ქართულში მგლის წყაროს კონცეპტიდან პროექცირებულია ხასიათის თვისებები: სისასტიკე, დაუნდობლობა, ასევე სიავე და სიფრთხილე. ფიზიკური მახასიათებლებიდან გადაადგილება, სახის გამომეტყველება, მზერა, ხმა. იტალიურ ენაში, ქართულისაგან განსხვავებით გამოყოფილია მგლის ღიმილი, განსაკუთრებით ვლინდება განსხვავება ძუ მგელის კონცეპტუალიზაციისას.

დათვი ქეგლის მიხედვით არის ტლანქი გარეგნობის, ზანტი მოქმედების, უშნო ქცევის, მიხრა-მოხრისა: *ნამდვილი დათვი იყო შეხედულებით და ამ დათვში საკვირველი ადამიანი იყო მიმაღული (დ.კლდ.)*

აღნიშნული წყაროდან პროექცირდება დათვის **ფიზიკური მახასიათებლები:**

მოუქნელი, ტლანქი: დათვივით თავი მიატრიალ-მოატრიალა, დათვივით დინჯი, მძიმედ, დათვივით წავიდა, დათვივით დაძუნძულებს, დათვივით აბაჯბაჯებული ცეკვავდა.

დიდი, ზორბა, ადამიანი: დათვივით ზორბა. სქელკისერა, დათვივით მრგვალი ავტონისპექტორი.

ღონიერი: დათვივით ღონიერი.

თმიანი: დათვივით ბანჯგვლიანი იყო. *ბანჯგვლიანი დათვი ბავშვივით ატირდა.*

წყაროდან პროექცირდება ასევე ხასიათის თვისება – **მსუნაგი:** *მივარდება ხორცეულს – როგორც დათვი, ამისთანა მსუნაგა.*

შესაბამისად დასტურდება დათვისთვის დამახასიათებელი ქცევები:

დათვივით+ზმნა: დათვივით ბურტყუნებდა, ატოტებული დათვივით მოიწევდა, დაჭრილი დათვივით ღრიალებდა, გაგჩეხებული დათვივით დაჰხტის, დათვივით ჩამოგორდა კიბეზე, დათვივით დაბორიალებს, დათვივით დაბაჯბაჯებდა, დათვივით ჰბუზნიდა (კუჭატნელი არსენას), დათვივით ჯმუჯვნა დაუწყო (ქიტუამ სოფიოს), იძინებს დათვივით, დათვივით აძუნძულდა, დათვივით დატორავდა, დათვივით ჰბლუოდა, დათვივით შეძვრა სოროში, დათვივით დაბმულია, დათვივით მიადგა იმ თავის „ცხიმს“ და ჭამს, დათვივით ბუხუნებდა, დათვივით ზამთრის ძილს მისცემია.

ზედსართავი სახელი+ დათვივით: ტყეში გამოსული მშიერი დათვივით, ჯაჭვით დაბმული დათვივით, დაჭრილი დათვივით, დაკოდილი დათვივით, ჭიანჭველანაჭამი დათვივით, გაავებული დათვივით, კბილატკივებული დათვივით, დათვივით ფრთხილი, ხაფანგში ფეხჩაწყლელი დათვივით, ცირკის დათვივით გამობმული, ფუტკრისაგან დაკბენილი დათვივით და სხვ.

დედალი დათვი: *(მერი) ბელეზაკიდებული დათვივით უკარება იყო.*

Orso (დათვი) იტალიურში პირქუში, ასოციალური ადამიანია. ქართულის მსგავსად, ძალიან გავრცელებულია სიტლანქისა და მოუქნელობის პროექცირება მიზნის სფეროში. გარეგნული ნიშნებიდან გამოყოფილია დათვის ბანჯგვლიანობა. – გაბურძენილი თმა და წვერი.

დათვისათვის დამახასიათებელი ჩვევებიდან იტალიური ენის კორპუსში შემდეგი მაგალითები დასტურდება:

(Napoleone)...come orso nella sua tana – დათვივით ბუნაგში შეკრებილი, grugni, come un orso ferito – დაჭრილი დათვივით ჩაიბურღელუნა, disse con una voce che sembrava un orso – თქვა ისეთი ხმით, დათვი გეგონებოდა, come un orso risvegliato dal suo sonno – გამოღვიძებული დათვივით, che lui ne uscisse come un orso da una caverna – თავისი ბუნაგიდან გამოსული დათვივით, tornò come un orso stanco verso il letto – დაღლილი დათვივით დაბრუნდა საწოლთან, va all'attacco come un orso inferocito – დაჭრილი დათვივით ესხმის თავს, allora lui si girava. Era lento e pesante come un orso – ის ბრუნდებოდა. დათვივით ნელი იყო და მძიმე.

წყაროდან – დათვი – გამოყოფილია შემდეგი მახასიათებლები:

ფიზიკური ძალა და მოქნილობა: *Come mi sarebbe piaciuto ballare così con tuo padre, ma si muove come un orso nella caverna – როგორ ვისურვებდი მამაშენთან ასე ცეკვას, მაგრამ ბუნაგში გამომწყვდეული დათვივით მოძრაობს, Con il suo passo da orso andava a piazzarsi all'angolo – დათვის ნაბიჯებით კუთხეში მიდიოდა, Il proprietario abbraccia Lobo in una stretta da orso – მეპატრონე დათვივით, ძლიერად გადაეხვია...*

თმინობა: *Mirko era piccolo, peloso come un orso – მირკო პატარა იყო, დათვივით ბანჯგვლიანი.*

მარტოსული ადამიანი: *Antonio era un solitario...Poteva passare giorni interi senza farsi uscire una parola...era una specie di orso! – ანტონიო მარტოსული იყო... შეეძლო დღეები ისე გაეტარებინა, რომ ერთი სიტყვაც არ ეთქვა... დათვივით იყო.*

Io sono stato single a lungo... sono diventato un orso. – დიდხანს ვიყავი მარტო... დათვად ვიქეცი.

“Ho solo voglia di stare un pò per i fatti miei...Nell'ultimo periodo mi ero trasformato in un orso.” – „მარტო მინდა დავრჩე...ბოლო დროს დათვად ვიქეცი.“

ma non vedo mai nessuno e sono diventato un vecchio orso. – აღარავის ვხედავ, ბებერ დათვად ვიქეცი.

Ero stato solitario come un orso della taiga. – ტაიგის დათვივით მარტოსული იყო.

ამგვარად, ენებში გარდა გაპიროვნებისა, როდესაც ცხოველები იღებენ ადამიანის თვისებებს, ფართოდ დასტურდება ისეთი მოვლენა, როდესაც ადამიანები იღებენ ცხოველების თვისებებს და ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს მეტაფორასთან *ადამიანები ცხოველებია* (HUMANS ARE ANIMALS), სადაც ცხოველები წყაროს სფეროა და ადამიანები - მიზნისა. ზოგადად, ამ მეტაფორაში „არასასურველობა“ არის მნიშვნელობების ძირითადი ფოკუსი (ანუ, ჭარბობს უარყოფითი კონოტაცია). განხილული მაგალითებიდან ამას ვერ ვიტყვით ლომზე, რომელიც, ორივე ენაში, ძირითადად, პროექცირებულია დადებითი კონოტაციით.

მგლისა და დათვის პროექციისას იტალიურ და ქართულ კორპუსებში ჭარბობს უარყოფითი კონოტაცია. თუმცა მგლის კონცეპტუალიზაციაში გვხვდება საპირისპირო მნიშვნელობაც, რომელსაც აფიქსირებს ქეგლი – შეუპოვარი, მარჯვე, და ყოჩაღი.

ძუ მგელის პროექცია განსხვავდება ქართულ და იტალიურ ენებში; ქართულ კორპუსში გამოყოფილია ძუ მგელი, როგორც შეუპოვრობა და თავგანწირულობა. იტალიურში, ქართულისაგან განსხვავებით, აღნიშნული კონცეპტი პროექცირდება როგორც სექსუალურად დაუოკებელი, ავხორცი მემავი ქალი.

დათვი როგორც წყაროს სფერო ძირითადად კონცეპტუალიზდება უარყოფითი კონოტაციით, მაგრამ იტალიურში მისი მახასიათებლებიდან გამოყოფილია უკაცურობა, არასოციალურობა, რაც არ დასტურდება ქართულ ენაში.

ბოლოს აღვნიშნავთ, რომ ცხოველთა მეტაფორას მიმართავს ყველა ენა და კულტურა და მისი გამოყენება უნივერსალური მოვლენაა. განსაკუთრებულ ინტერესს სწორედ შედარებითი ხასიათის კვლევები იძენს, ვინაიდან მათი შედეგების გამოყენება შესაძლებელია როგორც უცხოური ენის შესწავლის დროს, ისე მთარგმნელობითი საქმიანობისას.

ლიტერატურა:

1. [Aliakbari M.](#), Faraji E., (2013) Conceptualization of Man's Behavioral and Physical Characteristics as Animal Metaphors in the Spoken Discourse of Khezeli People, <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/1141/1867>
2. [CORIS/CODIS Corpus of Written Italian](#), https://corpora.ficlit.unibo.it/coris_engDesign.html
3. Fontecha A. F., Jimenez R.M. (2003): Semantic derogation in animal metaphor: A contrastive-cognitive analysis of two male/female examples in English and Spanish. // Catalan Journal of Pragmatics 35. 771–797.
4. Kövescses Z. (2010): Metaphor. A practical introduction. Oxford University Press.
5. Lakoff G., Johnson M. (1980): Metaphors We Live By. University of Chicago Press.
6. Lakoff G., Turner M. (1998): More than Cool Reason. University of Chicago Press.
7. Johnson M. (1987): The Body in the Mind, University of Chicago Press.
8. Treccani: <https://www.treccani.it/vocabolario/disco/>
9. Lo Zingarelli 2001, Vocabolario della Lingua Italiana di Nicola Zingarelli, Bologna.
10. იდიომური გამოთქმების ლექსიკონი <https://idioms.iliauni.edu.ge/?q=ka>
11. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი
12. ქართული ენის ეროვნული კორპუსი <http://gnc.gov.ge/gnc/page>
13. ქართული ენის კორპუსი <http://corpora.iliauni.edu.ge/>